

Ірина Ходикіна,

доктор філософії, кандидат економічних наук,
викладач кафедри іноземних мов і методики викладання,
Бердянський державний педагогічний університет
<https://orcid.org/0000-0002-4350-6664>
м. Бердянськ, Запорізька область, Україна

Лексико-семантичні засоби емоційного забарвлення німецькомовних текстів на воєнну тематику

Lexical and semantic means of emotional coloring of German military texts

***Анотація.** Це спроба виокремити та класифікувати основні принципи та підходи щодо способів емоційної оцінки та забарвлення. Виділені та проаналізовані три рівня імплементації авторської оцінки текстів – лексичний, граматичний, синтаксичний. Проаналізовані всі три. Лексичний реалізується за рахунок семантичного значущих слів – прикметників, іменників, дієслівних лексем. Другий рівень – це граматичний. Полягає у взаємодії різних частин мови, перехід однієї частини мови в інший, використання слів у переносному значенні, залучення в письмові тексти часток, вигуків та їх еквівалентів, фразеологізмів та фразеологічних зворотів.*

Третій рівень – синтаксичний – проявляється у живанні в мові сталих синтаксичних конструкції, безособових речень, різної кількості простих та складних речень, відповідно різної кількості складно-сурядних та складно-підрядних речень, інфінітивних зворотів, поширених атрибутивів, а також за допомогою використання пунктуації і розділових знаків у різних текстах по-різному. Зроблені висновки, що всі вказані елементи є інструментами реалізації пропагандистської кампанії у широкому сенсі, або вони передають приватну точку зору самого неупередженого автора, тому що автор перш за все людина та не може у своєму творі чи публікації не підсвітити свою власну думку на тему написаного матеріалу. Газетні тексти – найкраще поле реалізації всіх вказаних засобів та способів передачі емоційної точки зору автора, що і доведено прикладами. Проведене дослідження та зроблена класифікація дають можливість прикладного застосування вказаних засобів з метою планування та проведення заходів проти пропагандистського впливу та вмілому використанню вказаних елементів у створенні власної пропагандистської компанії.

***Ключові слова:** емоційне забарвлення, комунікативна функція, модальність, підкреслення, узагальнення.*

***Summary.** This is an attempt to identify and classify the main principles and approaches to the methods of emotional evaluation and colouring. Three levels of implementation of the author's evaluation of texts are identified and analysed: lexical, grammatical, and syntactic. All three are analysed. The lex-*

ical level is realised through semantically significant words – adjectives, nouns, verbal lexemes. The second level is grammatical. It consists in the interaction of different parts of speech, the transition of one part of speech to another, the use of words in figurative meanings, the use of particles, interjections and their equivalents, phraseological units and phraseological turns in written texts.

The third level – syntactic – is manifested in the use of stable syntactic constructions, impersonal sentences, different numbers of simple and complex sentences, respectively different numbers of complex and compound sentences, infinitive phrases, common attributes, as well as through the use of punctuation and punctuation marks in different texts in different ways. It is concluded that all of these elements are tools for implementing a propaganda campaign in a broad sense, or they convey the private point of view of the author himself, because the author is first and foremost a human being and cannot but highlight his own opinion on the topic of the written material in his work or publication. Newspaper texts are the best field for the implementation of all these means and ways of conveying the author's emotional point of view, which is proved by examples. The study and classification make it possible to apply these tools for planning and conducting full-scale counter-propaganda activities and skilfully use these elements in creating your own propaganda campaign.

Key words: emotional colouring, communicative function, modality, emphasis, generalisation.

Вступ. Останні дослідження лінгвістики базуються вже не на суто лінгвістичному підході, а у симбіозі із психологією, філософією. Таке поєднання відкриває нові ракурси для подальших досліджень, дозволяє оцінити стандартні погляди з нової точки зору.

Флагманом у цьому процесі є новітні дослідження семантики слів та емоційного забарвлення мови, вивчення семантичного потенціалу емоційно-забарвленої лексики, зв'язок лінгвістичної теорії про взаємодію частин мови із суб'єктивно-оціночною лексикою. Вченими синтезуються мовні засоби, за допомогою яких можна виразити суб'єктивну оцінку на текст в цілому, ведуться спостереження за способами оформлення модальності, та на інші теми.

Дослідження в цьому напрямку вели такі вчені як А.Н. Шрамм, О.І. Садлівська, Н. Непійвода, Ч. Стивенсон, В.А. Чабаненко, Н.А. Ковальська, С. Радецька та інші. Але як відомо, мова це живий організм, та вона постійно розвивається, підлаштовує під реалії буття. Сьогоднішні реалії – повномасштабна війна Росії проти України, однією із частин якої є масована пропаганда населення з обох сторін конфлікту. Неупереджену аналітику в цьому випадку повинні надавати не учасники конфлікту – тобто західно-європейські та американські видання. Чи насправді зберігається неупередженість, чи навпаки ці видання так само передають через свої тексти суб'єктивну оцінку на події, що відбуваються. Якщо так, то за допомогою яких саме засобів, ця передача здійснюється. Коло цих питань – є темою нашого дослідження, яке наразі є актуальним та своєчасним.

Методи та методики дослідження. За допомогою вибіркового аналізу, спостереження та зіставлення та компонентного аналізу нами було проаналізовано десять газетних публікацій за період січня-лютого 2023 року з метою визначити об'єктивні та приховані, ненаочні засоби лексико-семантичного забарвлення на різних рівнях мови- лексичному, граматичному, синтаксичному.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу попередніх досліджень можна зробити висновок, що не має класичної класифікації всіх способів вираження емоційної складової або оціночного забарвлення будь-якого тексту. Деякі вчені зосередили свою увагу на твердженні, що суб'єктивне відношення автора може бути виражено: оцінкою цілого тексту, тобто цілісним поєднанням багатьох компонентів на різних граматичних рівнях – на лексичному, граматичному, синтаксичному, а також семантичними засобами на рівні окремих лексичних одиниць за допомогою функцій заміщення.

Головне призначення ціннісних суджень не повідомляти про факти, а чинити вплив. Можна говорити про два способи вживання мови. Перший полягає в тому, щоб фіксувати, прояснювати і повідомляти наші погляди. Другий полягає в тому, щоб давати вихід нашим почуттям, створювати настрої або спонукати людей до дій і переконань.

Розрізняють раціональну, емоційну та естетичну оцінки. Емоційна оцінка пов'язана зі ставленням до об'єкта оцінювання з погляду чуттєвого сприйняття його суб'єктом оцінки. Раціональна оцінка спрямована на згоду/незгоду з висловленим судженням. Естетична оцінка зв'язана наявністю/відсутністю певної естетичної вартості з погляду ставлення людини до дійсності, поняттями краси, гармонії, прекрасного, наявністю естетичних потреб. Сутність естетичної оцінки пов'язана із природою художньої творчості та загальними законами пізнання [1].

Оцінка відбувається як на рівні окремих слів, речень, так і на рівні тексту. «Оцінка може входити уже в семантичну структуру слова, однак у контексті, і нейтральні щодо оцінки лексичні одиниці можуть ставати оцінними, або оцінне значення може посилюватися, послаблюватися або змінювати знак на протилежний. Контекст уточнює, посилює аксіологічні характеристики, додає їм експресивного забарвлення; в умовах словесного оточення реалізується оцінний потенціал, додаткові градації цінностей. Тому для з'ясування чинників, пов'язаних з оцінюванням, обов'язково слід звертатися не до окремих речень, а до ширшого контексту» [1].

На рівні тексту, можна виокремити дві головні функції оцінки в тексті. На першому місці прагматична, яка полягає у формуванні інтенції слухача, «у бажанні зацікавити або переконати, «зачепити»

увагу співрозмовника». Друга функція – функція компенсації інформаційної недостатності. Оцінювальне висловлювання «дає змогу зрозуміти слухачеві позицію або реакцію мовця, якщо навіть той не дає достатньої інформації».

Це більш загальний підхід, сублімуючий огляд авторських методів передачі емоційного окрасу текстів. Цей підхід цікавий з точки зору використання мас-медіа в якості пропагандистких задумок самого автора, чи настанов з боку керівництва телеканалу, партії держави. За рахунок таких незначних нюансів автор привчає читача – споживача інформації не пірнати глибоко в текст прочитаного, навпаки від подає інформацію вже так, щоби читач вже знав як треба сприймати той чи інший факт у представленому тексті.

Деякі автори, більше приділяють увагу лексико-семантичній складовій. При такому підході основна увага на використанні слова як основного, а подекуди головного способу передачі емоцій. Їх увага більш зосереджена на поширенню вживання різноманітних слів з усної мови у письмових текстах, особливо у газетних статтях. Лексико-семантичну оцінку створюють передають за допомогою якісних прикметників, прислівників, які часто поєднуються з модальними словами, частками або прислівниками (*besonders, wichtig, nur einige charakteristische*). Це можуть бути також іменники із оцінною семантикою, дієслова, заперечні частки *nein, nicht*, заперечний артикль *kein*, синтаксичні засоби та стилістичні фігури.

У сучасній українській мові експресивність забезпечують мовноструктурні засоби (семантика, звуковий склад слова, наголос, афікси, частки тощо); різноманітні способи та прийоми стилістичної обробки мовних елементів (розтягування звука, алітерація, розбиття слова на склади); застосування синтаксичних фігур (парцеляція, приєднування, еліпсис та ін.); використання тропів (метафори, гіперболи тощо) [2, с. 149].

Тобто, якщо порівняти українську мову та німецьку щодо засобів вираження емоцій, то підходи мають схожі загалі характеристики, але вирізняються деталями.

Ми так само у своїх попередніх дослідженнях звертали увагу на вживання у мові часток в якості одного із способів передачі авторської оцінки до висловлюваного тексту [3], на використання скорочень та їх суміжність із авторською оцінкою газетних публікацій [4], та на синтаксичні особливості [5; 6], які так само допомагають сформувати оцінку автора на викладений ним матеріал на прикладі газетних публікацій про війну в Україні.

Базуючись на попередньому аналізі проведеному вченими-лінгвістами та враховуючи власний досвід досліджень в цьому

напрямку, ми зробили спробу класифікувати основні підходи та засоби, з використання яких автор може виразити свою власну оцінку до подій, які він презентує.

Досягається це за допомогою багатьох способів, які умовно можна розподілити за трьома рівнями. Перше – це на рівні підбору лексики. Цей аспект переключається із семантикою окремої лексичної одиниці.

Другий рівень – це граматичний. Полягає у взаємодії різних частин мови, перехід однієї частини мови в інший, використання слів у переносному значенні, залучення в письмові тексти часток, вигуків та їх еквівалентів, фразеологізмів та фразеологічних зворотів.

Третій рівень – синтаксичний – проявляється у вживанні в мові сталих синтаксичних конструкцій, безособових речень, різної кількості простих та складних речень, відповідно різної кількості складно-сурядних та складнопідрядних речень, інфінітивних зворотів, поширених атрибутивів, а також за допомогою використання пунктуації і розділових знаків у різних текстах по-різному.

На рівні семантики окремої лексеми звичайно найбільші варіації можливі на рівні використання емоційно-оціночної лексики. Домінантою тут виступають в першу чергу прикметники, але це звичайно можуть бути і лексеми на рівні іменників, прислівників чи дієслів.

Крім того, емоційне забарвлення окремих лексем може бути досягнуто за рахунок словотворення, використання слів у переносному значенні, використання афективних слів, слів-образ, тощо.

Наприклад, в реченні: *Die russischen Truppen machen geringfügige Geländegewinne im Nordosten, die Kämpfe um Bachmut gehen weiter* [7] (Російські війська здобувають незначні успіхи на північному сході, бої навколо Бахмута тривають) виділений прикметник *geringfügig* перекладається як «незначні, невагомі, малозначущі». Автор за рахунок поєднання прикметника «*gering*» (*малий*) та дієслова «*fuegen*» (з'єднувати) підлаштовувати передає емоційну значення – скільки не збирай зусиль- їх все одно не достатньо.

В реченні *In der Stadt selbst kontrollieren die Söldner der „Gruppe Wagner“ nur den Teil östlich des Flusses Bachmutka, sie stehen aber auch im Süden und Nordwesten am Stadtrand. У самому місті найманці «групи Вагнера» контролюють лише частину на схід від річки Бахмутка, але вони також знаходяться на околицях міста на півдні та північному заході* [8] – **die Söldner найманці** – несе негативне семантичне значення, тобто демонструє ставлення автора до вказаних вояк.

Прикладом другого рівня є такі речення: *Weiter nördlich, im Osten der Stadt Kupjansk, greifen russische Streitkräfte immer wieder*

die ukrainischen Stellungen an, der Frontverlauf scheint sich hier jedoch weiterhin kaum zu verändern Далі на північ, на схід від міста Куп'янськ, російські війська продовжують атакувати українські позиції, але лінія фронту, схоже, залишається **майже незмінною** [9]. Тут вираз *scheint sich weiterhin kaum zu verändern* дослівно можна ще перекласти як: *навряд чи зміниться*. Застосування частки *kaum* дає змогу зрозуміти на чістому боці незалежний воєнний експерт який неупереджено та без емоцій передає зведення з фронту.

На рівні синтаксису цікаво подивитися на назву наступної статті *Putin rasken! Aber wie? Пакуйте Путіна! Але як?* [8]. Як і більшість газетних заголовків ці два речення цікаві з лінгвістичної точки зору. Вони нагадують фразу з діалогу, тобто наявний перехід усної мови у письмову. Реченні ємні за змістом, інформативні: в чотирьох словах передано багато позатекстової інформації, що і є елементом емоційного забарвлення мови.

В наступному прикладі – *Experten gehen fest davon aus, dass der Leopard 2 im Gefecht gegen russische Panzertruppen deutlich überlegen ist. Ein Grund ist, dass er eine stabilisierte Waffenanlage hat und damit auch aus laufender Fahrt heraus schießen kann, der von den russischen Streitkräften vielfach eingesetzte T-72 für den Schuss aber stehen muss* **Експерти твердо переконані**, що «Леопард-2» має явну перевагу в боротьбі з російськими танковими військами. Однією з причин є те, що він має стабілізовану систему озброєння і може вести вогонь під час руху, в той час як Т-72, який широко використовується російськими військами, повинен стояти на місці, щоб вести вогонь [10] сильну роль відіграє семантична складова: слово «експерти» вже впливає вагомим на читача, у співвідношенні із «твердо переконані» дають нам чітку установку відносно того, на чийому боці автор статті, та в силі якої зброї вони вона впевнена.

Наступний приклад так само вже з перших слів дає зрозуміти завдяки використанню частки **fast ausschliesslich майже або практично виключно**, що саме хоче продемонструвати автор – слабкість нападника: *Die russische Offensive konzentriert sich fast ausschließlich auf zwei Städte* Російський наступ зосереджений **майже виключно на двох містах** [11].

В наступному прикладі із газети Morgenpost за рахунок своєрідної розбудови речення, а саме, за рахунок підрядного речення, що додається в середину головного в якості примітки, ми бачимо, думку західного світу до фальшивої пропаганди, що транслюється російським телебаченням:

Was hat Präsident Putin genau angekündigt?

*In Belarus sollen mit taktischen Atomsprengköpfen bestückbare Iskander-Raketen stationiert werden. Das Training beginnt in Belarus am 3. April. Die Bunkerdepots für die mit atomaren Sprengköpfen bestückbaren Iskander-Raketen sollen am 1. Juli fertiggebaut sein. **So verkündete es Putin nun, wie so oft, im Staatsfernsehen. Alle sollen es mitkriegen und verbreiten.***

Що саме оголосив президент Путін?

*Ракети «Іскандер», оснащені тактичними ядерними боєголовками, будуть розміщені в Білорусі. Навчання розпочнуться в Білорусі 3 квітня. Бункерні склади для ракет «Іскандер», які можуть бути оснащені ядерними боєголовками, мають бути завершені 1 липня. **Це те, що Путін оголосив на державному телебаченні, як він це часто робить. Кожен повинен це почути і поширити цю інформацію.***

В текстах про війну активно застосовується лексика з незвичною етимологією. У Berliner Morgenpost можна зустріти таке слово як unbemannte, що у даному контексті перекладається як безпілотні, а у розмовному ужитку таким словом називають незаміжню, позбавлену щастя бути заміжною, тобто мати чоловіка, де un це заперечення, Mann це чоловік, be префікс, що використовується для створення дієслів, -te – суфікс, що вживається для створення дієрикетника (Partizip II)

*Die russische militärtechnische Gruppe “Zaren Wölfe” will nach eigenen Angaben vier “Marker” – Modelle im Donbass einsetzen. Dabei handelt es sich um **unbemannte** Schützenpanzer, die gegnerische Fahrzeuge erkennen und eigenständig angreifen – zum Beispiel den Leopard. За власною інформацією, російське військово-технічне угруповання «Царські вовки» хоче розмістити на Донбасі чотири моделі «Маркер». Це **безпілотні** бойові машини піхоти, які розпізнають ворожу техніку і самостійно атакують її – наприклад, «Барс-2» [12].*

У наступному прикладі, який так само можна знайти у цій же газеті – *Ukrainische und russische Truppen liefern sich im Donbass **blutige Gefechte** um die strategisch bedeutsame Stadt Bachmut. Українські та російські війська ведуть **кровопролитні бої** на Донбасі за стратегічно важливе місто Бахмут* – прикметник blutig несе у собі негативне семантичне навантаження, яке перекликається із важкістю, стражданнями і таке інше. Blutig автоматично не може означати щось приємне [13].

Висновки. Таким чином проведене нами дослідження довело, що існують різнорівневі способи емоційного забарвлення мови. Всі вони вкупі складають непомітну на перший погляд структуру

будь-якого тексту, за рахунок якої автор може виразити або нав'язати свою емоційну оцінку подій, які він описує, читачеві. Особливо це помітно на газетних та інтернет публікаціях та загалом на текстах масс-медіа, що дозволяє впливати на велику кількість людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Садлівська О.І. Роль оцінки у створенні тональності композиційно-мовленнєвої форми «статичний опис» у науково-популярному тексті. URL: <http://studntam.net.ua/content/view/8881/97/> (дата звернення: 19.03.2023)
2. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 2002. 351 с.
3. Дімітрова А.П., Ходикіна І.В. Філологічні студії : зб. наук. ст. студентів / [гол. ред. С. О. Філоненко]. Бердянськ (Запоріжжя) : БДПУ, 2023. Вип. XVI.. С. 46–53.
4. Приходько А.Б., Ходикіна І.В. Філологічні студії : зб. наук. ст. студентів / [гол. ред. С. О. Філоненко]. Бердянськ (Запоріжжя) : БДПУ, 2023. Вип. XVI, С. 41–46.
5. Харченко К.Ю. Синтаксичні особливості газетних статей німецькою мовою на тему сучасної війни. *Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці* : Збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції, 30 березня 2023 року в дистанційному режимі, УДУ ім. Драгоманова, Київ, 30 березня 2023 р.
6. Ходикіна І.В. Роль та місце часток в німецькій мові на прикладах текстів про війну. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Випуск № 89. URL: <http://www.novafilolohiia.zp.ua/index.php/new-philology>.
7. Aktuelle Situation an Tag 340. Sueddeutsche Zeitung. URL: <https://www.sueddeutsche.de/projekte/artikel/politik/krieg-in-der-ukraine-wo-die-front-aktuell-verlaeuft-e898286/?reduced=true>
8. Prantls Blick Putin packen! Aber wie? URL: <https://www.sueddeutsche.de/politik/putin-kriegsverbrechen-prantls-blick-1.5741156?reduced=true>
9. Heusgen für Lieferung von Kampfjets an die Ukraine. Sueddeutsche Zeitung. URL: <https://www.sueddeutsche.de/projekte/artikel/politik/krieg-in-der-ukraine-wo-die-front-aktuell-verlaeuft-e898286/?reduced=true>
10. Nadja Lissok EU-Streitkräfte sollen 30 000 ukrainische Soldaten ausbilden. URL: <https://www.sueddeutsche.de/politik/ukraine-krieg-newsblog-eu-ausbildung-soldaten-russische-offensive-gefechte-1.5739316>
11. Aktuelle Situation an Tag 343. Sueddeutsche Zeitung. URL: <https://www.sueddeutsche.de/projekte/artikel/politik/krieg-in-der-ukraine-wo-die-front-aktuell-verlaeuft-e898286/?reduced=true>
12. Rogozin berichtete auf Telegram Berliner Morgenpost. URL: <https://www.morgenpost.de/politik/article237527701/killerroboter-kampfroboter-ukraine-krieg-russland-putin-militaer.html>
13. Ukraine: Universität in Charkiw von russischer Rakete getroffen. Berliner Morgenpost. URL: <https://www.morgenpost.de/politik/ausland/article237551975/Krieg-gegen-die-Ukraine-So-ist-die-Lage.html>